

CENTRUL
*de Investigatii Strategice
și Reforme*

CENTER
*for Strategic Studies
and Reforms*

MOLDOVA ÎN TRANZIȚIE

privire economică

2

Chișinău – noiembrie 1998

CUPRINS

<i>PREFAȚĂ</i>	3
1. Șapte ani – prima rundă a reformelor.....	4
2. Moneda națională: o istorie de succes ?.....	10
3. Politica fiscal - bugetară: șanse ratate.....	26
4. Sectorul real: economia oficială și subterană	35
5. Reforma agrară: ani de aspirații.....	78
6. Dimensiunile sociale ale reformelor.....	88
7. Reforma sistemului de pensii – primii pași dificili.....	98
8. Reformele economice și situațiile conflictuale	105
9. Opinia publică: speranțe și realități ale reformelor.....	107
10. Interferențe: fundalul politic al reformelor.....	116
11. Impacturi din exterior: criza din Rusia și economia Moldovei.....	125
12. Vecinii noștri: evoluții recente în economia României.....	128
<i>ANEXĂ</i> . Republica Moldova și celelalte 24 țări în tranziție. Indicatorii sociali și economici	132

PREFAȚĂ

Au trecut șapte ani dificili și contradictorii, pe parcursul cărora Republica Moldova s-a afirmat în calitate de stat nou independent al Europei, a pornit pe calea democratizării societății și reformării economiei, a încercat să-și soluționeze problemele cu asistența organismelor și structurilor internaționale, europene și regionale.

Astăzi este deja indiscutabilă realitatea că Republica Moldova s-a apropiat de democrațiile tradiționale în ceea ce privește organizarea statului, pluralismul politic, libertatea persoanei.

Rezultatele economice ale reformelor sunt, cu regret, destul de modeste. Mai mult decât atât, după criza din 1991/92 (colapsul economiei planificate, hiperinflația, diminuarea bruscă a producției, pierderea de către populație a economiilor), care a fost urmată de perioada de depresie din 1993/96 cu un impuls slab de creștere în anul 1997, țara, pe neașteptate pentru marea majoritate a populației, a fost afectată de o nouă criză – a anului 1998 – deprecierea monedei naționale, pericolul default-ului (incapacității de plată) țării, paralizarea complexului energetic, a activității antreprenoriale și a sferei sociale. Cercul s-a închis...

Ediția “Moldova în tranziție” (noiembrie 1998) conține articole de evaluare a evenimentelor și proceselor cheie ale acestei “prime runde” de reforme economice în Moldova. Fiind o lucrare a Centrului de Investigții Strategice și Reforme (în cadrul proiectului Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare/Banca Mondială “Strategia de dezvoltare”), ea reflectă în exclusivitate viziunea autorilor articolelor și nu reprezintă punctul de vedere al structurilor de stat sau al altor organisme.

Autorii ediției: experții CISR – Andrei Cantemir (6), Lilia Carașciuc (4), Sergiu Galearschi (anexa), Anatol Gudîm (1), Veaceslav Negruța (3), Aurelia Pripa (4, sect. agrar), Octavian Șcerbațchi (2); consultanții naționali – Simion Certan (5), Tudor Danii (9), Oazu Nantoi (10), Mihail Peleah (7), Chiril Sorocean (8); consultanții internaționali – Jerzy Osiatynski, Polonia (11) și Constantin Zaman, România (12).

Problematica următoarei ediții “Moldova în tranziție” (februarie 1999) – învățămintele anului 1998, scenariii posibile de transformare ulterioară a economiei naționale, mecanisme de realizare a lor.

Vă invităm la colaborare.

1. Șapte ani – prima rundă a reformelor

Acum, la finele anului 1998, există o diversitate mare de opinii vizând evaluarea perioadei de șapte ani ai reformelor din Moldova – “ireversibilitatea schimbărilor de piață”, “eșecul monetarismului”, “economia virtuală”, “zig-zagurile tactice în direcțiile strategice” etc. O analiză mai echilibrată a situației, în opinia noastră, este prezentată în partea analitică a Programului de activitate a Guvernului (aprobat de Parlament în luna mai 1998), în ultimele memorandumuri-acorduri dintre Guvernul R. Moldova și organisme financiare internaționale – FMI, BM, BERD, în rapoartele agențiilor internaționale de rating – Moody’s Investors Service, Fitch IBCA Ltd. A apărut, în sfârșit, și prima investigație sistemică a proceselor de reformare a economiei țării în anii ’90 (I. Guțu, Republica Moldova: economia în tranziție. Chișinău, Litera, 1998).

Evident, principalul învățământ în această perioadă de șapte ani este că tranziția spre o economie de piață include în sine o simbioză a proceselor politice, instituționale, economice și sociale, evoluția necoordonată și inconsecventă a acestora putând trăgăna considerabil progresul reformelor și influența negativ economia și condițiile de trai ale populației.

Intercorelarea complicată a acestor procese în ultima instanță s-a reflectat asupra evoluției indicatorilor dezvoltării social-economice a țării în anii ’90. Fiind o țară mică și deschisă, Republica Moldova a fost afectată în această perioadă de o influență externă puternică (dependența energetică, problema Transnistriei), precum și de influența negativă a factorilor economici și politici interni.

Aceștia s-au evidențiat prin instabilitatea susținerii politice a reformelor din partea Parlamentului, lipsa continuității în acțiunile guvernelor ce se schimbă des, irosirea nerațională a resurselor financiare și activitatea slabă a puterilor legislative și executive în perioadele electorale atât de frecvente (1990, 1992, 1994, 1995, 1996, 1998, 1999 și 2000 – toți acești ani fiind ani de alegeri!). La fiecare 4 ani revin 3 campanii electorale. Și toate acestea în condițiile unei statalități neconsolidate și a unei economii în transformare.

Schimbarea principală în politica economică a Moldovei a avut loc după anul 1993. Acest an a fost de fapt hotărul dintre două economii – cea preponderent de stat și cea orientată spre piață.

Desigur, această perioadă a urmat după evenimentele importante din anii 1990 – 1992: liberalizarea prețurilor, comerțului și activității întreprinderilor, adoptarea primului set de legi orientat spre economia de piață (legile cu privire la proprietate, cu privire la privatizare, Codul funciar, etc.), ieșirea pe noi piețe de desfacere. Primele documente juridice care au pus bazele schimbărilor din economia națională au fost: hotărârea Parlamentului “Despre concepția de trecere la economia de piață” (1990) și “Programul de tranziție la economia de piață în Moldova” (1991).

Însă primul program concret de stabilizare a economiei Moldovei a fost elaborat în comun cu FMI și BM în anul 1993. El era orientat spre două obiective. Primul – îmbunătățirea mediului și motivațiilor pentru activitatea de afaceri: stabilitatea macroeconomică, liberalizarea prețurilor și a comerțului, crearea unui sistem legal credibil și progrese în transferarea activelor din sectorul public în sectorul privat. Al doilea – crearea unui sector financiar dinamic (sistemul bancar, sistemul bugetar), stabil *vis-à-vis* de suprapresiunile în perioada de tranziție.

INDICATORII MACROECONOMICI DE BAZA *

	1994	1995	1996	1997	1998e
Rata de creștere a PIB real	-30.9%	-1.4%	-7.8%	1.3%	-7.0%
PIB nominal (excl. Transnistria), milioane lei	4737	6480	7658	8655	8645
PIB nominal, milioane dolari SUA	1167	1443	1665	1876	1607
Export (FOB), milioane dolari SUA	618	739	822	851	723
Export, în procente față de anul precedent	156.5%	119.6%	111.2%	103.5%	85.0%
Import (FOB), milioane dolari SUA	672	794	1056	1235	1150
Import, în procente față de anul precedent	126.8%	118.2%	133.0%	117.0%	93.1%
Balanta comercială, milioane dolari SUA	-54.0	-55.0	-234.0	-384.0	-426.7
Contul curent, milioane dolari SUA	-97	-115	-209	-309	-367
% în PIB	8.3%	8.0%	12.6%	16.5%	22.8%
Investiții directe, milioane dolari SUA	18	73	53	79	90
% în PIB	1.5%	5.1%	3.2%	4.2%	5.6%
Stocul datoriei externe, milioane dolari SUA	627	806	1103	1234	1320
% în PIB	53.7%	55.8%	66.3%	65.8%	82.1%
Noi credite**, milioane dolari SUA	239	189	180	160	50
Amortizarea+deservirea creditelor**, milioane dolari SUA	18	67	53	161	180
Rezervele valutare brute ale BNM, milioane dolari SUA	179.8	256.4	313.7	365.7	150.0
Deficitul bugetului ca % din PIB	5.8%	5.8%	9.8%	7.7%	2.0%
Rata inflației (la sfârșit de perioadă)	104.6%	23.8%	15.1%	11.2%	13.3%
Rata inflației (medie)	487.0%	30.0%	24.0%	12.0%	7.4%
Cursul la finele anului, lei / 1 dolar SUA	4.27	4.50	4.65	4.66	8.36
Cursul de schimb mediu, lei / 1 dolar SUA	4.06	4.49	4.60	4.61	5.38
Apresiasi(+)/deprecierea(-) anuală nominală	-170.7%	-10.6%	-2.4%	-0.3%	-16.6%
Apresiasi(+)/deprecierea(-) anuală reală	-514.8%	+16.2%	+21.0%	+11.7%	-10.4%

* - datele pentru anii 1991-1993 lipsesc din cauza incompatibilității metodologice

** - se includ creditele FMI, BM, BERD, CEE etc. + emisiile de Eurobond-uri

*** - conform Statisticii Finanelor Publice

Acum este deja evident că anii 1993-1995 au fost cei mai productivi (“marele salt”) în tranziția de la un model de dezvoltare social-politică și economică la altul. În noua Constituție (iulie 1994) a fost inclusă prevederea că economia țării “este o economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurența liberă.” Pe lângă aderarea la uniunea economică din cadrul CSI, Republica Moldova, prima din țările post-sovietice, a fost primită în Consiliul Europei și a semnat Acordul de Parteneriat și Colaborare cu Uniunea Europeană (noiembrie 1994).

În această perioadă a fost realizat programul de privatizare în masă (1500 întreprinderi), Banca Națională a inițiat licitațiile creditare, a fost introdusă moneda națională, menținându-se stabilitatea ei. Nivelul inflației a fost redus de la 1184 % în anul 1993 până la 30 % în anul 1995. Consiliul creditorilor de stat și agenția ARIA au realizat restructurarea primului grup de întreprinderi industriale. În iunie 1995 și-a început activitatea Bursa de Valori. S-a realizat transformarea masivă a întreprinderilor industriale în societăți pe acțiuni.

Deși reforma în sectorul agrar era suspendată și susținerea sectorului privat a fost neînsemnată, totuși în această perioadă, conform estimărilor anuale ale FMI, BM și BERD, Moldova era apreciată mai bine în comparație cu majoritatea țărilor CSI și a vecinilor săi – România, Ucraina și Bulgaria. Este important citatul din bine cunoscuta revistă “The Economist” (Londra, martie 1995): “Moldova este un model al reformării corecte, iar faptul că ea este o țară compactă o transformă într-un laborator perfect pentru desfășurarea reformelor”.

Creând bazele legale și instituționale ale economiei de piață și realizând o stabilizare la nivel macro (nivelul redus al inflației, moneda națională stabilă, deficitul bugetar controlabil), Moldova, totuși, n-a intrat în faza creșterii economice.

Pauza în realizarea reformelor, luată de Parlament și Guvern, a avut consecințe negative –

Pauza în realizarea reformelor, luată de Parlament și Guvern, a avut consecințe negative – creditele externe au fost utilizate pentru consum, reformele structurale au fost târăgănite – politicul a fost mai presus decât economicul.

Situația economiei în anii 1996/97 poate fi caracterizată ca “depresie stabilă”, care sub influențe externe și interne a trecut în fază de criză.

Din păcate, începând cu octombrie 1998, asupra Moldovei s-a “lăsat” umbra colapsului financiar din Rusia, care printre altele a generat presiuni în sistemul bancar, a blocat exportul producției din Moldova spre Est (și respectiv pierderi pentru buget), a generat majorarea prețurilor la resursele energetice, importate din Rusia. Luând în considerație acești factori, estimărea preliminară a PIB pentru anul 1998 este de □– 7,0% (în primul emestru – 4,7%).

Deja este evident că în lunile ce vor urma imunitatea economico-financiară a Moldovei va fi supusă unor încercări serioase. Pentru prima dată după introducerea leului moldovenesc s-a creat un pericol real al prăbușirii monedei naționale și a generării procesului inflaționist. S-au adevărit presupunerile referitor la nesiguranța stabilității economice (financiare) când aceasta nu este susținută de reforme în sectorul real al economiei și de însănătoșirea bugetului statului.

În condițiile reducerii producției și slăbiciunii structurilor de stat (un indicator concludent este ponderea de 50-60 % a economiei subterane), Banca Națională a Moldovei s-a confirmat ca un centru puternic al politicii economice a statului. Acum această imagine a avut de suferit mult: pe parcursul lunii octombrie 1998 leul moldovenesc s-a depreciat cu circa o treime față de dolarul SUA, iar în ultimele patru zile ale lunii leul s-a devalorizat de la 5,83 la 6,40 lei pentru un dolar SUA. La sfârșitul lunii noiembrie cursul oficial al leului s-a apropiat de cota de 8,00, iar la casele de schimb valutar – chiar 10,00.

În țară s-a creat o atmosferă generală de sesizare a pericolului real pentru rezultatele pozitive a reformelor care, după cum se știe, erau: moneda națională stabilă, sistemul bancar lucrativ, sectorul privat activ și populația cu venituri medii, adaptarea treptată a populației la viața în condițiile economiei de piață. A fost conștientizată de toți (inclusiv de către opoziție) dependența Moldovei de organismele financiare internaționale.

Aceasta s-a observat destul de clar în activitatea Parlamentului și a Guvernului, care într-un regim mai intensiv au început asigurarea reformei cu baze legale și organizaționale. Este suficient de a face cunoștință cu setul de legi discutat sau adoptat de către Parlament, precum și cu acțiunile Guvernului în octombrie-noiembrie 1998, pentru a fi clar că blocul majoritar – Alianța pentru Democrație și Reforme, nu fără dificultăți și contradicții, a depus eforturi consecvente ca să-și realizeze programul de acțiuni.

Este important că, în pofida algoritmului notoriu “2+2+1” care a dezmembrat conducerea de vârf a aparatului de stat, Guvernul în septembrie-noiembrie a lucrat nu doar într-un regim de management de criză, dar a întreprins și măsuri pe termen lung: Guvernul a aprobat “Orientările strategice de dezvoltare social-economică a Republicii Moldova în anii 1998-2005” (hotărârea nr.1107, 6 noiembrie 1998), programul de dezvoltare a sectorului agro-industrial, a fost determinată perspectiva privatizării sectorului energetic, “Moldtelecom”, complexul de tutun. Au atras atenția declarațiile conducerii Guvernului privind necesitatea *unei noi politici economice*.

Necesitatea unei politici economice noi pentru Republica Moldova este determinată de principalul moment – s-a creat un pericol real pentru *securitatea economică a țării*. Majoritatea indicatorilor sunt la limita nivelurilor critice, atât indicatorii economici (tabelul de mai jos) cât și indicatorii sociali (tabelul 6.1).

Indicatorii care caracterizează securitatea economică a statului, 1998

Informația inițială la calcularea indicatorilor

Datoria externă	1,3 miliarde \$
PIB	9 miliarde MDL
Cheltuieli pentru deservirea datoriei externe	60 milioane \$
Cheltuieli pentru deservirea datoriei publice	100 milioane \$
Total cheltuieli ale bugetului de stat	2 miliarde MDL
Export	800 milioane \$
Import	1,2 miliarde \$

Indicatori	Actual	Recomandat*
1. Datoria externă / PIB	circa 80%	65%
2. Cheltuieli pentru deservirea datoriei externe / Export	7,5%	5%
3. Cheltuieli pentru deservirea datoriei publice / Total cheltuieli (bugetul de stat)	25%	5-7%
4. 3 grupe de mărfuri de import / Total import (produse minerale, inclusiv resurse energetice, echipament, produse chimice)	57,8%	30-35%
5. 3 grupe de mărfuri de export / Total export (produse alimentare, băuturi, țigări)	54,8%	20-25%
6. Exportul către o țară (Rusia) / Total export	58,2%	25-30%
7. Importul dintr-o țară (Rusia) / Total import	28,5%	15-20%
8. Export / Import	75%	95-100%
9. Gradul de control al teritoriului vamal al țării	circa 70%	100%
10. Cota economiei tenebre	50-60%	15-20%
11. Cota evaziunilor fiscale / Veniturile bugetului	25%	5-10%
12. Povara fiscală reală	55%	25-30%
13. Nivelul de aprovizionare cu resurse energetice la începutul sezonului rece	10%	80-90%

* Surse: Materialele organismelor financiare internaționale, niveluri medii pentru țările dezvoltate, recomandări ale experților CISR

Indicatorul agregat al securității social-economice, calculat de către prof. C. Zaman în baza a zece indicatori (demografici, de bunăstare socială, financiari, externi, instituționali, etc.), indică un punctaj de 3,34 comparativ cu 10 puncte pentru nivelul optim. Aceasta înseamnă că *în Republica Moldova o persoană are o siguranță economico-socială de trei ori mai redusă decât ar trebui să aibă în condițiile unei funcționări normale a ansamblului activităților economice, sociale și politice*. Practic, cea mai mare responsabilitate pentru această situație revine statului, având în vedere faptul că majoritatea indicatorilor utilizați pentru determinarea acestui indice țin de sfera politicilor economice la nivel central.

Realitatea este de așa natură încât la nivel statal este necesară implementarea, în cadrul politicii economice, a unor *măsuri de atenuare și evitare a pericolelor interne și externe pentru securitatea economică* a Moldovei. Acțiunile primordiale în acest domeniu, care trebuie implementate imediat, ar cuprinde *monitoringul și prognozarea* factorilor de bază ce creează pericole pentru securitatea economică, determinarea pragurilor pentru indicii situației economice, depășirea cărora ar presupune introducerea unor măsuri extraordinare – de ordin legal, economic și organizațional.

Comparațiile internaționale sunt extrem de nefavorabile pentru Moldova. Astfel, conform estimărilor BM, BERD produsul intern brut real în anul 1997 a constituit 35 % (1989 = 100), în Ucraina – 37 %, în Bulgaria – 63 %, România – 82 %. PNB pe cap de locuitor (USD după paritatea capacității de cumpărare) a fost respectiv: în Moldova – 1,440, Ucraina – 2,230, Bulgaria – 4,280, România – 4,580. Având PNB pe cap de locuitor egal cu 1440 \$USD după paritatea capacității de cumpărare, Republica Moldova a devenit una din cele mai sărace țări din Europa. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare a clasat Moldova pe locul 110 între toate țările lumii în raportul său Human Development Index – același nivel ca și în China, Egypt sau Bolivia.

Ce s-a întâmplat? De ce Moldova nu a devenit un laborator-model al reformelor, la ce a sperat și revista “The Economist” în anul 1995? Actualmente, analizând evenimentele și tendințele ciclului “criza ‘91/92 – criza ‘98”, sunt evidente următoarele rezultate și învățăminte ale “primei runde” a reformelor:

- *S-a realizat reforma proprietății, a fost creată în linii mari baza legală și instituțională a economiei de piață*, sectorul privat produce nu mai puțin de 60% din PIB, s-au liberalizat prețurile, comerțul intern și extern, activitatea întreprinderilor, s-au constituit piața de capital, a forței de muncă și a bunurilor imobiliare, s-a consolidat sistemul bancar viabil;
- Reforma economiei s-a realizat sub o mare influență a “*ciclurilor politice*”, totodată *lipsind o strategie pentru economia națională*, astfel neasigurându-se consecutivitatea acțiunilor celor 6 guverne în perioada anilor 1991-98;
- *fragmentarea legislației în domeniul dreptului economic*: Parlamentul încă nu a adoptat Codul Civil de orientare spre economia de piață, majoritatea legilor ce reglementează activitatea sectorului financiar (sistemului bancar, piața de valori, Codul Fiscal) se bazează pe modelul anglo-saxon, pe când legislația cu privire la falimentarea întreprinderilor, la investițiile străine etc. – pe cel european continental; executarea legilor e la nivel foarte scăzut;
- *lipsa coordonării acțiunilor în menținerea stabilizării macroeconomice, financiare și a reformelor structurale* în sectoarele-cheie – energetică, industrie, agrobusiness, sfera socială;
- *eficiența economică și socială scăzută a privatizării de masă* contra bonuri patrimoniale, lipsa la majoritatea întreprinderilor în perioada post-privatizațională a proprietarului real, a condițiilor pentru atragerea investitorilor străini;
- *lipsa unei susțineri reale a antreprenoriatului din partea statului*. Economia tenebră acordă cel puțin 30% din locurile de muncă și 40-45% din veniturile populației, manifestându-se ca un compensator al ineficienței economiei oficiale;
- *nu s-a reușit rezolvarea problemei Transnistriei în baza standardelor europene cu privire la auto-administrarea locală*; a fost determinat statutul politic al Găgăuziei (autonomie teritorială), dar în plan social-economic regiunea e puțin viabilă, subvențiile din bugetul central fiind decisive pentru dezvoltarea regiunii;
- *lipsa caracterului constructiv al politicii sociale*, care timp îndelungat se limita doar la reducerea cheltuielilor pentru ramurile bugetare; tergiversarea reformelor ramurilor de bază ale sferei sociale, precum și a realizării reformei sistemului de pensionare.

Din aceste cauze, potrivit sondajelor de opinii (și a rezultatelor alegerilor parlamentare din anul 1998), cel puțin 40% din populație percepe reformele economice în mod negativ. Cel mai mare criticism este provocat de ineficiența, caracterul egalizator al sistemului protecției sociale a populației. Stăruindu-se să nu ofenseze pe cineva, inclusiv pe “noii bogați”, în cele din urmă statul lezează pe cei mai oropsiți.

Determinând cauzele situației curente în economia Moldovei, se poate concluziona că acestea sunt rezultatul tendinței de a gestiona ca în economia de piață, “ca în capitalism”, însă de a avea o sferă socială și angajare generală în muncă “ca în socialism” (având resurse financiare mizere), făcând referință la țările cu economia de piață social orientată. Cât privește resursele financiare pe care țara le primește din exterior și asistența tehnică, ele trebuie utilizate pentru promovarea reformelor reale și nu pentru imitarea lor.

Situația actuală din economia Republicii Moldova este că *independent de faptul care Guvern este la conducere*, el trebuie să soluționeze următorul set de *probleme primordiale*:

- *asanarea bugetului* – reducerea cheltuielilor bugetare (din contul obligațiunii de susținere a sectorului agrar, a sferei sociale, a organelor de forță și de administrare publică) și majorarea colectării veniturilor la buget, precum și a contribuțiilor în Fondul social;
- *stimularea sectorului real al economiei, a antreprenoriatului*, majorarea exportului și reducerea deficitului balanței comerciale;
- *realizarea reformelor structurale*, inclusiv privatizarea sectorului energetic, MoldTelecom-ului, sectorului de tutun, companiei de stat Tirez-Petrol și a asociațiilor de stat pentru achiziții și marketing în sectorul agrar;
- *continuarea reformei agrare și privatizării pământului cu crearea de noi structuri* pentru asistență cu credite, tehnică, agrochimică și altele a sectorului privat rural;
- *reformarea sferei sociale*;
- *reformarea fundamentală a administrațiilor locale*, în scopul utilizării mai eficiente a resurselor teritoriale – demografice, de producere, naturale.

Din partea Parlamentului se cere asigurarea legală sincronă a acestor măsuri (implementarea Codului civil, amendamente la legislația fiscală, cu privire la gaj, etc.).

Căutarea căilor de soluționare a crizei, înviorarea economiei și îmbunătățirea vieții populației *va necesita o participare mai constructivă din partea statului în procesele de tranziție*. Conform rezultatelor sondajelor sociologice (vezi capitolul 9), în Moldova rămân și în continuare exagerate așteptările populației *vis-à-vis* de rolul statului, deoarece anume statul a apărut ca inițiator al reformelor și trebuie să poarte răspundere pentru rezultatele lor.

Insatisfacția generală față de situația creată în țară activează pretențiile la puterea politică, care ar fi capabilă să asigure în mod real *balanța intereselor: statul – agenții economici – populația*. Este evident că soluțiile țin de domeniul reformelor instituționale, unor mecanisme economice perfecționate și de protecție socială, precum și a accentului asupra ideologiei național-statale – consensul civic, modernizarea țării și transformarea ei într-un stat civilizat – stabil politic, neutru, deschis cooperării internaționale, care să asigure progresul economic și un nivel decent de trai al populației.